

Ortaokullarda Görev Yapan Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Mobbing (Yıldırma) Yaşama Düzeyleri ve Örgütsel Bağlılıkları Arasındaki İlişkiler

Selda ARSLAN¹

Prof. Dr. Hamide ERTEPINAR²

Milli Eğitim Temel Kanununda belirtildiği üzere eğitim, kişinin davranışlarını belli hedef ve amaçlar doğrultusunda şekillendirmek olarak tanımlanabilir. Bu doğrultuda eğitim ve öğretim verilen okulda değişik alanlarda eğitim alan öğrencilerin, ahlaki, insani manevi duyguları güçlü, çevresinde bulunan kişilerin türlü hakkına saygılı kişilikli, ahlaki, bedeni duygu ve ruh hali açısından sağlıklı olarak yetişmiş, değişik bilgi birikimine ve bunu uygulayacak beceriye ve yaratıcılığa sahip bireyler olarak yetiştirilmesi amaçlanır (www.mevzuat.gov.tr).

Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için okullarda okutulan zorunlu dersler arasında Görsel Sanatlar dersi de yer almaktadır. Kişilerin yaratıcılıklarını veya yaratıcılık potansiyellerini ortaya çıkarıp geliştirmek, onlarda estetik düşünce bilincini oluşturmak için sanat eğitimi gereklidir ve bu anlamda bireyseldir. Sanat eğitimi aynı zamanda kişinin olay ve durumları dramatize edip hayal gücünü geliştirmesi için de gereklidir (Erbay, 1997, s. 24).

Öğrenci için bu derece önemli kazanımları amaç edinmiş olan Görsel Sanatlar dersi eğitimi ne yazık ki ülkemiz okullarında yeterince önemli bir ders olarak görülmemekte dolayısıyla yukarıda belirtilen amaçlar hedefine ulaşamamaktadır. Dersin işlenmesine engel olan faktörleri fiziki ve insani etkenler olarak ikiye ayırabiliriz.

Fiziki etkenler arasında, dersin çoğu ülkemiz okulunda, atölye yerine sınıfta işlenmesi, derste kullanılacak malzemelerin temin edilememesi, ekonomik koşulların kötülüğü, aile bütçesinin kısıtlılığı gibi etkenler

¹ *İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*

² *İstanbul Aydın Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*

sayılabilir. İnsani etkenler ise, Milli Eğitim Bakanlığının dersi haftada bir ders saati, 40 dakika olarak sınırlaması, okul idarecileri başta olmak üzere öğrenciler, veliler toplum ve hatta okul öğretmenleri tarafından dersin yetenek dersi olarak görülmesi olarak değerlendirilebilir.

Dersin ikinci plana atılması, ders öğretmenlerinin gerek okul yönetimi gerekse çevre kaynaklı çalışma ve iş koşulları açılarından üzerlerinde psikolojik baskı oluşmasına neden olduğu, bu durumun öğretmenlerde motivasyon düşüklüğü oluşturduğu ve onların örgütsel bağlılık düzeylerine etki ettiği düşünülmektedir.

Öğretmenlerin iş hayatında yaşadığı bu psikolojik baskı ve tutumlara Mobbing (yıldırma) denilmektedir. Leymann mobbingi (yıldırma) bir veya birkaç kişinin, bir veya birden fazla kişi tarafından her gün ve birkaç ay süre boyunca düzenli olarak duygusal yönden yaralayıcı davranışlara maruz bırakılması olarak tanımlar (Leymann, 1996, s. 166). Mobbing kişiyi sindirmek veya ortamdaki uzaklaştırmak için uzun süreli ve sistematik şekilde uygulanır. Bu baskıyı uygulayan kişiler çalışanların ast ya da üstü olabilmekte okullarda da öğretmenler gerek meslektaşları gerekse okul yöneticileri tarafından yıldırma eylemine maruz kalmaktadırlar.

Mobbing'e maruz kalmanın örgütsel bağlılığı etkilediği bilinmektedir. Allen ve Meyer'e göre örgütsel bağlılık, çalışanın örgüte olan psikolojik yaklaşımını ifade etmektedir ve çalışan ile örgüt arasındaki ilişkiyi yansıtan, örgüt üyeliğini devam ettirme kararına yol açan psikolojik durumdur (Allen ve Meyer, 1990, s. 2).

Yapılan araştırmalarda çalışma örgütlerinde en fazla mobbinge maruz kalan kişilerin bakıcılar, temizlik görevlileri eğitim ve sağlık sektöründe çalışanlar olduğu tespit edilmiştir. Özellikle eğitim sektöründe, mobbing (yıldırma) mağduru kişilerin, amacı kültürel sosyal ve bilimsel açıdan kendini insan yetiştirmeye adanmış eğitimciler olması oldukça düşündürücü ve önemlidir. Bu bağlamda eğitimcilerin bu sorunları yaşama düzeylerinin asgari düzeye indirilmesi sağlıklı nesiller yetiştirilmesi açısından önem arz etmektedir.

Bu etkili değişkenin, eğitim örgütlerinde, özellikle ortaokullarda görev yapan görsel sanatlar öğretmenleri üzerinde ne düzeyde etkili olduğu

ve yıldırma (mobbing) mağduru olma durumunun görsel sanatlar öğretmenlerinin örgütsel bağlılıkları üzerinde ne kadar belirleyici olduğu ile ilgili literatürde görsel sanatlar eğitimi alanında herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Türkiye ve dünya genelinde mobbinge yönelik yapılan pek çok araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalardan bazıları;

Aras (2012) tarafından 2009-2010 eğitim-öğretim yılında Ankara merkez ilçelerde yer alan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı toplam 308 ilköğretim okulunda görev yapan müzik öğretmenleri üzerinde yapılan araştırma sonucunda, müzik öğretmenlerinin yaklaşık 4'te 1'inin mobbinge maruz kaldığı tespit edilmiştir. Müzik öğretmenlerinin yıldırma yaşama durumları, yaş, medeni durum, cinsiyet, eğitim durumu, kıdem değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir. Bütün yaş guruplarının örgütsel bağlılık düzeyleri hemen hemen eşit olmakla birlikte, dul veya boşanmış olan müzik öğretmenleri evli veya bekar olanlara göre daha az oranda örgüte bağlıdır. Bekar müzik öğretmenleri evli veya boşanmış öğretmenlere göre örgütle kendini daha çok özdeşleştirmektedir. Müzik öğretmenleri en fazla meslekleriyle ilgili konular üzerine mobbinge maruz kalmakta olduğu, öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeylerinin daha çok işleriyle değil, görev yaptıkları eğitim kurumuna uyum sağlayamamaları nedenine bağlı olduğu, mobbinge (yıldırma) maruz kalma ile örgütsel bağlılık arasında olumsuz (negatif) anlamlı ilişkiler bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum, mobbinge (yıldırma) maruz kalmanın, örgütsel bağlılığı azalttığı anlamını taşımaktadır.

Dick ve Wagner (2001, s. 247) örgüt çalışanları üzerine yaptıkları araştırma sonucunda, okul yöneticileri yıldırma öğretmenler üzerinde, onları çalışma ortamında yok sayarak aşırı derecede eleştirerek uygulamakta, öğretmenler ise meslektaşlarını onlar hakkında dedikodu yaparak, asılsız söylemlerde bulunarak ve örgüt ortamından dışlayarak gerçekleştirmektedirler.

Literatür taraması sonucunda Görsel Sanatlar öğretmenlerinin mobbing (yıldırma) durumu ve örgütsel bağlılık ilişkisi üzerine hiçbir araştırma yapılmadığı tespit edilmiştir. Yapılan araştırma konuyla ilgili Türkiye genelinde az çalışılan konular arasında sayılabilecek niteliktedir. Bunun yanında okullarda çalışan farklı branşlardaki öğretmenlere yönelik pek çok çalışma bulunmaktadır. Ayrıca araştırmanın yıldırma (mobbing)

konusunda yapılan araştırmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.

İstanbul'da bulunan devlete bağlı ve özel ortaokul kurumlarında görev yapan Görsel Sanatlar öğretmenlerine yönelik yapılan bu araştırmada, görsel sanatlar öğretmenlerine uygulanan yıldırma eylemleri ele alınmış; mağdur öğretmenlerin karşılaştıkları yıldırma davranışları, bu davranışların öğretmenlerin kişisel özellikleri dikkate alınarak mobbing yaşama düzeyleri bu düzeylerin örgütsel bağlılıklarına etkisi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla, İstanbul'un Asya ve Avrupa yakasında toplam 14 ilçedeki resmi ve özel ortaokul kurumlarında bulunan bir kısım görsel sanatlar öğretmenlerine ulaşılmış, veri toplama aracı olarak Einarsen ve Raknes (1997) tarafından geliştirilen Cemaloğlu (2007) tarafından Türkçeye uyarlanan "Olumsuz Davranışlar" Anketi ile Balay (2000) tarafından geliştirilen "Örgütsel Bağlılık" ölçeği ve araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu uygulanarak öğretmenlerin son altı ay içinde yaşadıkları yıldırma olayı ile ilgili algıları çerçevesinde yıldırma mağduru öğretmen ve örgütsel bağlılık profili oluşturulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın evrenini 2014-2015 eğitim-öğretim yılında İstanbul ilinin 14 ilçesinde bulunan toplam 483 resmi ve özel ortaokul görsel sanatlar öğretmeni örneklemini ise bu okullarda çalışan toplam 145 (120 kadın 25 erkek) görsel sanatlar öğretmeni oluşturmuştur.

Araştırma sonucunda; ortaokul kurumlarında çalışan Görsel Sanatlar öğretmenlerinin yıldırma eylemlerine maruz kalma düzeylerinin düşük olduğu, mobbinge uğrayan öğretmenlerin örgüte uyum göstermekle birlikte örgütle özdeşleşme ve örgütü içselleştirme düzeylerinin düşük olduğu, görsel sanatlar öğretmenlerinin mobbing (yıldırma) yaşama düzeylerinin okul türü, cinsiyet, yaş, medeni durum, kıdem, görsel sanatlar öğretmenliğindeki kıdem ve eğitim durumlarına göre yapılan karşılaştırmalarda anlamlı bir farklılık göstermediği, görsel sanatlar öğretmenlerinin mobbing (yıldırma) yaşama durumlarının demografik durumları açısından fark etmeksizin her okul türü, cinsiyet, yaş, medeni durum, kıdem ve eğitim durumunda eşit düzeyde yaşandığı sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeyleri ise okul türü, cinsiyet, yaş, medeni durum, kıdem ve eğitim durumu değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Öğretmenlerin yıldırma ölçek puanları ile örgütsel bağlılık puanları arasındaki ilişki incelendiğinde; yıldırma ile örgütsel bağlılık alt boyutlarından uyum arasında anlamlı bir fark olmamakla birlikte mobbing ve örgütsel bağlılığın özdeşleşme ve içselleştirme alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Örgütsel bağlılık alt boyutları kendi içinde değerlendirildiğinde ise; uyum ile özdeşleşme ve içselleştirme arasında anlamlı, özdeşleşme ve içselleştirme alt boyutları arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: *Mobbing, yıldırma, eğitim, öğretmen, örgütsel bağlılık*

Kaynakça

- Allen, N. ve Meyer, J. (1990). The measurement and antecedents of affective, continuance and normative commitment to the organization. *Journal of occupational psychology*, 63 (1).
- Aras, A. (2012). *İlköğretim okullarında görev yapan müzik öğretmenlerinin mobbing (yıldırma) yaşama düzeyleri ve örgütsel bağlılıkları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Balay, R. (2000). *Yönetici ve öğretmenlerde örgütsel bağlılık*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Cemaloğlu, N. (2007). Okul yöneticilerinin liderlik stilleri ile yıldırma arasındaki ilişki, *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33 (33), 77-87.
- Dick, R. ve Wagner, U. (2001). Stres and strain in teaching: a structural equation approach, *British Journal Of Educational Psychology*, 71 (5), 243-259.
- Einarsen, S. ve Raknes, B. I. (1997). Harassment at work and the victimization of men, *Violence and Victims*, 12, 247-63.
- Erbay, M. (1997). *Plastik sanatlar eğitiminin gelişimi*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları.
- Leymann, H., (1996). The content and development of mobbing at work, *European journal of work and organizational psychology*, 5(2), 165-184.
- Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Kurumları Yönetmeliği. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.doc>. [02.10.2014].

